

САНГА ОЮХ

Чуралын чүчүүкүн заңында

**ТӨХСҮННЫУ
10 КҮНЭ
ОПТУОРУННЬҮК**

ЖАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

*Сүлуска кутаалар
Сырдықтан күлбүттэр,
Түннүккэ оһуордар
Үнкүүлээн тэйбиттэр.*

*Чаранга жатыннар
Тұманна мұммұттар,
Мөһүүрэ киәргәлләр
Кылышты түспүттәр.*

Кылбангас, кулумнэс.
Бу - саха қыңына,
Тыңырбас, тупртэлэс
Бу - саха тымныыта.

Мария СИДОРОВА.

ҮЛЭЛЭЭБИТ ТЭРИЛТЭБИТ БАРАХСАН

Ханың бағарада киһи ер кәмнә үчүгзидик улэллэбіт тәрілтәтин олус күндүтүк саныыр. Олоңбын саамай қуегзійр күннәригэр, зәр-сәнәх зердәххә қуускүн харыстаабакка улэллэбіт тәрілтәгін бзійн иккис дызы кәргэннинән абағын.

Биңгі оройуоммуугар 1932 сылаааха мас-
сынан оттуур станция (МСС) тәриллибит, оңтот сотору кәмінзен машинно-тракторной станцияға (МТС) уларытыллан тәриллибит. Бұ
кәмтән биңр мизлингі үзләлләбіт, араас бурдук, от хомыяр техникалар баар буолбуттара. Күн бүгүн биңиги тәрилтәйт төһе да 74-с сыйлыгар үктәніэр, уларыңан-тәлзрийн эмис МТС дизайн аттанаң үзләни-хамсын олорор. Улуусутуугар биңр саамай қырдағас тәрилтәнін буолар. Салайааччыбыт - Н.В.Оконешников. Тәрилтә үзләлләбіт кәміндерин усталарығар төнелеөөз зәлбәх кипи үзләллән ааспыта буолуой? Бастын салайааччылар А.А.Шадрин, Е.А.Борисов улахан тутуулары ыыппеттара, тәрилтә мунугтаан 350 үләнніттән сыйлабыт кәміндер.

Бу үйүммүт 2006 салы тарылтэбит ветераннаның ыныран олус сэргэхтик, үүрз-кете көрүстүбүт. Салалтбыт, профкоммут сыйтумугунэн таанаарылаахтык үзлээбит дъонжору, үбүлээрдэри араас тайымнаа назараадаларынан бөлиэтээтилэр. Олор истэригэр күн бүгүннээндээ дээри үзэлийн хамсыы сыйлдар то-карьбытгагар, улэ ветераныгагар, тыя хаанаийстыбатын утуулзэх үзүүнтүгээр Павел Павлович Ма-

Николаевна Макарова уо.д.а итни-истинг эзэрдэлэри туттулар.

Биңни тәрілтзбіт биңр бастын отдельинан автопарк коллектива буолар. 70-с сүлларға автопарк 50-ча сүоппардана сыйдыбыта. Кини салайаачтынан Д.Е.Захаров 30-тан тахса сый үлэлзэта. Сый бүтәншіл ыйыгар улуустаағы гимназия спортивнай саалатыгар ер кәміз біміргэ үлэлзэбит ССКП чилинз, "Ұлз Қыныл Знамята" орден кавалера Федор Николаевич Иванов кәрізмінгәр киңи тапталлаах балта, улуус юстицияға ветерана Марина Николаевна Иванова танаафттарбыт "Ф.Н.Иванов - Сүус Сүедэр айан аргыстаах, орденнаах сүоппар" дизн кинигетин презентацията буолан ааспыта. Бу киниге Чуралпы улуунун сүоппардарын, Федор Николаевич наставник быннытынан сүоппар сыралаах үлэтнгәр тақайан танаарбыт уолаттарын ахтылылара кириди. Федор Николаевич тәрілтзбі анардас үлэтнін зэр мунурдаммакка, партийнай комитет, профком солбуллубат чилинз, сцена ветерана, бастын тойуксұт, ырынайт, дзиттәр талааннаах кини буоларын көрдөрбүт. Кини тимир көлең үнүйт уолаттара билингүү улууслут бастын сүоппарда буолан үлэлзэн суурә-көте сыйдышлар. Бу кинигэ тахсытынан тәрілтз ветераннара, сүоппарда дириң маҳтабларын Мария Николаевнаға, кини кәргенінгәр Григорий Никоновичка, Федор Николаевич

Тэрилтэбит баархсан кэнэбэсийнгээс чирийн сайдарыг гар, үлээг тахсылаах буоларыг гар, здэр ыччагтарыг доруобайдык, дэвллоох түк сэлдэвялларыг гар, 2006-ын кинилзргээгээс үрдүүг ситийнилэх болэхтийнгээр баарга баанаам алгыстарын ветераннаар тириэрэд хаалтынлар.

Тэрилтэгт ветераннарын дэлхийн тааттарыгтан

ТЭРНІЙС ВЕТЕРАННАРЫН АДАГАРЫГАН
М.Е.ПОПОВА.

Талааннаах ийтээччи

Биңги бары убаастырып, таптырып, уһуааммыйт киен туттар үләнитэ, наставнига, кырачаннары иитингэ оловун анаабыт киһибит Анна Кирилловна Сивцева туһунан ис сурэхтэн истиң тыллары этиз-питетин бағарабыт.

А.К.Сиаева Чуралчы орто оскуолатын иштээччилері бэлэмнир кылаанын бүтэризбүттэн бу идэтийн үзэлээбизт хайны-үйз 39-сылыгар барда. Талан ылбыт иштээччи буолбут идэтийн төрөөбүт-үсэскэбйт, үерэммит "Мэндийтийн" алцааны оскуолата сабыллан, обо тэрилтэтэ абылган узлэлээбизтигээ сабалаабытая.

Анна Кирилловнын улзнийт быйытынан улэтигээр бэржинилэх, кыра сааныттан нийт танталын билбээкээ улааплыт буолан дуу, оббо ураты ийнрэх, болюмтолоох сыйланнаах, ыытар улатин барытын чулкайдык сурукка тиїэр, бывааннаан улзлинир ураты дьобурдаах кининэн сыйланалыбыт. Утүе суюбастаах улэтэ, дыгуулуура, олох ыара-хаттарыттан чабыйбат күүстээх санаат, эдэр улзинтэргэ утүе холобур буоларыг гар садрбаахалыпты. "Мээндийз" начальны оскуола-тыгар уврэммит сыйларыг гар бастакы учутала Петр Ефимович Сивцев дуобат, саахымат оннинуутугар унгуйбуу, дьобурун арынбайта. Ол ды-арыгын А.К.Сивцева олонбур уустата илдээ сийлдээр. Улуулун, иэшилнэ-гийн чизийн күн бүгүнгүээр дээри араас таалымнаах күрэхтэннилэргэ камускээн кэлэ, дуобака спорт мавастарыг гар кандидат.

А.К.Сивцева 1995 с. саадаан унүйаан иинин "Билэрэй" дуобат саахымат куруүогун салайан үзэлэтэр. Саахыматы обого үерзинги улахан тулuur, боломто наада. Обо бэйзэтийн сэбулээн, интэризнигээн, ханыхын да күбэйнитээ суюх оонныу үерзэнэрийн тэрийн эрэйиллэр. Обо саахымакка оонныу үерзэнэригээр улахан сруолу онно сеп түбэнээр эйгэ, усулуобуйяа ылар. Бу саахымат куруүога түүнан анал хостоох, көнөв сылдьар, сыйбарыяар фигуралардаах, улахан дуоска, кердөрен үерэтэр матырыааллар, обого бэйзтигээр саахымака үерзэнэригээр анал тэтэрээтийн үзэлини. Бу дыкти оонныу иннигээр балайда кизн нитэр-үерэтэр соруктар тураллар: обо толкуйдуур, аавар-сүүттуур, аяар дьобурун саинянарын, эстетический нитийн, обону сизр-майгы ёттуунэн нитийн, обо хархатырын, илинзирин, бильчыннарын сайыннарын. Сорох одолор бэйзлэрээ сылдьан эрэ, үчүгийдик, элбэхтийн оонныур чугас дыонноруттан, бийргэ тервэе буттэртээн, атын да дыоннортон үерзэнэлэр. Ол эзээн обо оботтон түргэнхийн үерзэнэр, сонон унүйааннаан куруүуок быншытынан үерзин элбэх обону хабарынан, обо тэн саастынлаахтарын кытта күрахтээн үерзэнэригээр ордук кедүүстээх. Биллэн турар кыра обого саахымат оонныутун ыллын да сатаан үерэтэн барбаккын. Үзэлии сылдьан кэцээн кердеххе Анна Кирилловна кэмиттэн кэмигэр, сэвтөвх оонныу-улары, таабырыннары, эс хоёоннору кердөрен үерэтэр матырыяалары, уруүйдары туттан, оболорго оонныуга интэризли үескэтэр.

Анна Кирилловна дуобат оннны уутгар бастакы олугун уурбут инициаллэчнэ Рена Ноговицьна билигин aan дойдүү призера, Европа, Россия хас да төгүллэх чемпионката буолан улуунун спортивнай албан аатын үрдэлтээ сэлдээрттэн бинги бука бары киэн туттабыт. Кийэн тутта ааттыбыт международнай "Белые ночи" турнир чемпионун Коля Варламовы. Ити курдук Анна Кирилловна унуйбут инициаллэчин ситиинилэрэй айтайба суоктар.

"Саахымат оонньюута кыра оботтуттан улахан киңиахэй дэри, кийлийнтынан сайдын түнэ турарыг гар улахан орууллаах. Бу оонньюуну төгөнен сайдан оонньюугун да сочноон киңини тардар, умсугутар оонньюу буоларынан уратылаах. Билгенти компьютер үйзтигэр оболорбутун олохго кыраларыттан бэлзмийзх, инникитин ыараахантан толлубат булагас өндөвх, хамнык да омуяк өндөвхтерүүн кытта тэндээ капсэтэр дьону нийтэн таһаарыахтаахлыт. Оскуулацаа киирз илик обо бэйзтийн, баад айымнылаах ис хоюонноо сахымат оонньюутун билсээр, оонньюу үерзизрэй инникитин айар дьобурдаак, талланнаах киңини митэн тавазынчаха сарын тусбулдуур," — дээр Анна Кирилловна бэлзтийн.

Ааспийт нээдэлээр бийги нэнлийзжээ, саахын ооннъуутун талт-ачылгарга үтүе-дьоро күн буолан ааста. Анна Кирилловна Сиацева бэйзтийн өр сүллах улзтийн опытыг гар олобуран жиниг буолан тишил лэн тахсыйтын бэлзээтэйбит.

Бу утус күнің әмбебаптарынан тараптады: Е.И.Савин-Чуралы, Ф.Ф.Смирников- ветеран-спортсмен, Анна Кирилловны жылтырғыштарынан - ветеран-спортсмен, Т.Е.Захарова-ветеран-учутал, М.Н.Ноговицына, К.Н.Захарова-ЧГИФКИСИ тренерз, А.А.Варламов-администрацияның специалиши уо.д.а.

сатабылларын оболорго хайдах инзизиххэ себүн маастар-кылаас ынтан көрдөрде. Детсад нитилээччилэрэ саахымат хонуутугар фигурапар буолан хааман, үнкүүлээн көрдөрдүлэр, ырыданан зээрдэлэри тиэртилэр. Бу тэрэзинги 1 уонна 2 кылаас үүрэнээччилэрэ кэлэн кыйттыыны ылтылар, саахымакка туюхха үерэммитэрин көрдөрдүлэр. Ася Пермякова кыра оююо уустук "мизлинг" комбинацияны көрдерем саахымат бастакы өндөбүлүн баңылаабытын көрдөрде.

Итин тэнг Анна Кирилловна көбүлээнининээн ишнилийк ишинэн са-
акымат курсээ таймыннахтык ыытылынна. Саахыматы таптаачылар
мустан, бастырын ишнүү курсэх билдьастылар. Бары сэргэхсийн
эндерүүн-санаваларын чэбдигирдэн дуохуяа оонньоотулар, курсэх бил-
дьастылар. Эр дөнөн 1 м.-Ф.Ф.Смирников, дъяхталларга-А.К.Сиви-
цева тэнзэхтэрин булбакка кыйдылар.

Анна Кирилловна оболордоо, сизнээх, дэвс-үүт тэринэн сүүгүүлэн-астанан эзэнгэй бир-баачыг дъацанан олород. Худоунүүнүк азалара А.И.Сивцева утумнаан, кынга Александра Кирилловна оботун үс саастаах Иваннаны саахымат оннууутугар эрчийэр саадаа.

Иннанки дабаны үзлөгөр үрдүк сиңиңиләри, ессө да үзә үеңүзә айа-тута сыйлдарыгар.

Анна КОРЯКИНА
үүхийн методынхаа, Мугудай

